

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԼԵՀ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Լյուբլինում (Լեհաստան) լույս տեսավ «Հայերը հին Լեհաստանում» ծավալուն մենագրությունը, որի հեղինակն է Մարիա Կյուրի-Սկլադովսկայայի անվան համալսարանի պրոֆեսոր Միրոսլավա Չակշևսկա-Դուբասովան:

Աշխատության մեջ հիմնականում խոսվում է այն մասին, թե հայերը երբ են հաստատվել Լեհաստանում և նրա տիրապետության տակ գտնվող տարածքներում, ինչպես է ընթացել նրանց կյանքը ԺԴ—ԺԸ դարերում:

Գիրքը բաղկացած է վեց գլուխներից կամ բաժիններից:

Մենագրության առաջին գլուխը նվիրված է հայերի արտադագթի խնդրին: Լեհական իշխանությունների բարյացակամ վերաբերմունքը հայերի նկատմամբ բացատրվում է նրանով, որ հայերը գործնական մասնակցություն են բերում երկրի տնտեսական և մշակութային վերելքին, իսկ օտար հարձակումների ժամանակ՝ զենքը ձեռքին գնում ընդդեմ թշնամու: Այստեղ հեղինակը մանրամասնորեն կանգ է առնում հայերի ինքնավարությունն իրականացնող մարմինների իրավունքների և պարտականությունների հարցերի վրա: Իրենց նվիրվածության համար հայերն անգամ լեհ թագավորների թույլտվությամբ ունեցել են իրենց ազգային Դատաստանագիրքը, որը հիմնված է եղել Մխիթար Գոշի «Հայոց դատաստանագիրք»-ի վրա:

Մենագրության «Հայերի առևտուրը և արհեստները հին Լեհաստանում» բաժնում խոսվում է Լեհաստանի՝ Արևելքի հետ առևտրի և հայ արհեստավորների այն դերի մասին,

որ ունեցել են լեհական քաղաքների տնտեսական զարգացման գործում: Այս բաժնում խոսվում է նաև հայերի կառուցողական անմիջական ազդեցության մասին: Հայերն այնտեղ կառուցել են տներ, եկեղեցիներ, ջրհորներ, փնվորական ամրություններ, որոնց մի մասը պահպանվում է մինչև այսօր:

«Մտավոր մշակույթը» բաժնում հեղինակը խոսում է հայ նշանավոր գիտնականների, գրողների ու արվեստագետների մասին մեկ առ մեկ, գործիչներ, որոնք ծնունդ են լեհահայերի:

Հովհաննես Կամենիցացու «Խոտինի պատերազմի պատմություն»-ը մեծարժեք սկզբնաղբյուր է թուրքերի դեմ պալվոն ժողովուրդների մղած հերոսական պայքարի մասին: Մեծ է լեհահայ գիտնական Ստեփանոս Ռոշքայի ստեղծագործական ժառանգությունը՝ որպես ժամանակագիր, քերականագետ և բառարանագիր:

Գրքի վերջին բաժինը նվիրված է լեհահայերի քաղաքացիական գործունեությանը: Այստեղ հանգամանորեն խոսվում է լեհահայերի՝ հին Լեհաստանի արևելյան դիվանագիտության ասպարեզում խաղացած դերի մասին: Տիրապետելով մի քանի լեզուների, հայերը, ԺԴ դարից սկսած, լեհ թագավորների հանձնարարությամբ, ուղևորություններ էին կատարում դեպի Ղրիմ, Թուրքիա և Իրան:

Միրոսլավա Չակշևսկա-Դուբասովան 1977 թվականին Վրոցլավում տպագրեց «Հայաստանի պատմություն» գիրքը, որի մեջ շարադրված է հայ ժողովրդի պատմությունը հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը: Գիրքը ջերմ ընդունելություն գտավ ողջ Լեհաստանում:

ԱՐԺԵՔԱՎՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր ժողովուրդն իր գոյության հապարամյակների ընթացքում, հատկապես վերջին մեկ ու կես դարում, կուտակել է լեզվական միջոցների ու հնարավորությունների մի այնպիսի հարստություն, որ աներևակայելի է: Այդ հարստության մի պզտի բաժինը կապում է հայոց լեզվի բառապաշարը, որը գտնվում է հարափոփոխ շարժման և պարզացման մեջ:

Ահա այս բանի ապացույցն է <ՍՍՀ> գիտությունների ակադեմիայի Հր. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գիտական-խորհրդի որոշմամբ լույս տեսած ձանաչված լեզվաբան Հմայակ Օհանյանի «Ժամանակակից հայոց լեզվի բառապաշարը և նրա հարստացման միջոցները» ծավալուն ուսումնասիրությունը:

Հ. Օհանյանն իր ուսումնասիրությունը բաժանել է երեք մասի:

Առաջին մասում հեղինակը արդի հայերենի բառապաշարը դասակարգում է ըստ բառերի գործածության ակտիվության և տարածվածության, համապատասխան որի նա բառապաշարը բաժանում է ակտիվ, պասիվ և սովորական՝ գործածության միջին հաճախականության բառերի:

Ուսումնասիրության երկրորդ մասը նվիրված է մեր լեզվի ներքին բառաստեղծական միջոցներով բառապաշարի հարստացմանը: Այստեղ քննված են մեր նոր լեզվի բառապաշարի հարստացման հինգ եկող համադրական ու վերլուծական այնպիսի եղանակներ, ինչպիսիք են բառաբարդացումը, ածանցումը, կրկնությունը և բառակցումը: Բացի այդ, հեղինակը պատշաճ տեղ է հատկացնում նաև բառապաշարի պարզացման ներքին այնպիսի միջոցներին, ինչպիսիք են բառիմաստի ընդլայնումը, նոր, կայուն կապակցությունների առաջացումն ու բառերի կապակցությունների վերաիմաստավորումը:

Աջխատության երրորդ մասում քննության են առնված այլ լեզուներից կատարված փոխառությունները:

Աջխատությունը գրված է ժամանակակից լեզվաբանական գիտության մակարդակին համապատասխան:

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԵՐԵՆ

Վերջերս Ֆրանսիայում լույս տեսավ «Հայոց պատմություն» 700 էջից բաղկացած հատորը, ֆրանսերեն լեզվով: Այն ընդգրկում է հայ ժողովրդի պատմությունը նրա ծագումից մինչև մեր օրերը: Գիրքը ստեղծվել է 16 հայտնի հեղինակների համագործակցությամբ: Մոնպելիեի համալսարանի պրոֆեսոր, սլավոնաբան Ժերար Տետյանն այս հատորի պատրաստմանը ձեռնարկել է 1978 թվականին՝ անմիջական գործակցությամբ Մարսելի ակադեմիայի անդամ, պրոֆեսոր Ֆիլիպ Վոլֆի: Հատորին աշխատակցել են ԱՄՆ-ի, Անգլիայի, Մերձավոր Արևելքի և Ֆրանսիայի հայ և օտար մասնագետներ: Հատորի առաջաբանը գրել է պրոֆեսոր Ֆիլիպ Վոլֆը:

Գրքի լույս ընծայման առթիվ Մարսելի Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միության Մշակութային սրահում կազմակերպվում է ընդունելություն, որին ներկա են լինում Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միության Ֆրանսիայի շրջանակային վարչության նախագահ Նապոլեոն Պոլլոքյանը, բազմաթիվ հյուրեր, հայ և օտար մի շարք անվանի դեմքեր:

Ֆրանսերեն նոր լույս տեսած «Հայոց պատմություն» հատորի արժեքի և նշանակության մասին ելույթներով հանդես են գալիս դոկտոր Ռոբերտ Սիսակյանը, պրոֆեսորներ Ժերար Տետյանն ու Ֆիլիպ Վոլֆը, Նապոլեոն Պոլլոքյանը և ուրիշներ:

Ֆրանսիական երկու օրաթերթեր՝ «Մերիդիոնալ»-ը և «Պրովանսալ»-ը, լայնորեն անդրադարձել են «Հայոց պատմություն» հատորի լույս ընծայմանը և այդ առթիվ կազմակերպված ընդունելությանը:

ԱՐԺԵՔԱՎՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Վերջերս Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչությունը լույս ընծայեց Սերիկ Ստեփանի Դավթյանի «Դրվագներ հայկական միջնադարյան կիրառական արվեստի պատմության» ծավալուն հատորը՝ նվիրված հայ կիրառական արվեստին:

Ժողովրդական ստեղծագործության կարևոր բնագավառներից մեկը, ինչպես այլուր, հայ իրականության մեջ հանդիսացել է կիրառական արվեստը: Ներառնելով իր մեջ գործվածքների, պարզերի, պզեստների, կահույքի և այլ բնագավառները, այն ներքնապես կապված է եղել իրեն ծնող ժամանակաշրջանի ժողովրդա-մշակութային միջավայրի, նյութա-տնտեսական կյանքի, հոգևոր մշակույթի, կենցաղի, ազգային ճաշակի ու հոգեբանության հետ:

Ինչպես ժողովրդական բանահյուսությունը, այնպես էլ կիրառական արվեստը մեզանում սերում է վաղնջական ժամանակներից և աչքի է ընկնում իր ինքնատիպությամբ, դրսևորման ձևերի բազմազանությամբ և հարստությամբ: Եթե ժողովրդական բանահյուսությունը, այնուամենայնիվ, անցյալ դարի սկզբներից արժանացել է հայ և ալապգի

բանահավաքների և բանագետների պատշաճ ուշադրությանը, ապա կիրառական արվեստը համեմատաբար քիչ է ուսումնասիրվել մեզանում: Սերիկ Դավթյանի ուսումնասիրությունը գալիս է լրացնելու այդ բացը:

Աշխատությունը բաղկացած է ութ գլուխներից. ԳՈՐԾՎԱԾՔ, ԴԱԶԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ, ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ, ԺԱՆՅԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ, ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ, ՈՍԿԵՐՉՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐԾԱԹԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱՇՈՒ ԵՎ ՓԱՅՏԻ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄ, ԽԵՅԵԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՆՃԱՊԱԿԻ ԵՎ ԽՃԱՆԿԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ:

Գիրքն ունի նաև ԱՌԱՋԱԲԱՆ, ՎԵՐՋԱԲԱՆ, ՆԿԱՐՆԵՐԻ ՑԱՆԿ և ռուսերեն ու անգլերեն լեզուներով ամփոփագրեր:

Չնայած անցյալում իր ապրած քաղաքական անբարենպաստ պայմաններին (կոտորած, բռնի տեղահանություն, գաղթ, եղեռն), հայ ժողովուրդը կարողացել է ստեղծել ու պարգացնել իր ազգային բարձր մշակույթը՝ գիտությունը, գրականությունը, արվեստը, ժողովրդական բանահյուսությունն ու կիրառական արվեստը:

Սերիկ Դավթյանի ուսումնասիրությունն աչքի է ընկնում նախ փաստական նյութի հարստությամբ ու բազմապատկերմամբ: Ուսումնասիրությունն ընդգրկում է Արևելյան, Արևմտյան, պատմական ու ժամանակակից Հայաստանի, ինչպես նաև ի սփյուռս աշխարհի ցրված հայազգի երկսեռ վարպետների ստեղծագործությունները:

Հմուտ արվեստաբանը մասնագիտորեն վերլուծում, բնութագրում, գնահատում և հատկապես ձեռքի տակ եղած փաստական նյութերի հիման վրա ցույց է տալիս, որ հին, միջին, նոր և նորագույն դարերի հայկական կիրառական արվեստը Հայաստանի նախաբնիկ ցեղերի կիրառական արվեստի օրինաչափ շարունակությունն ու վարձագումն է:

ՆՎԻՐԱԿԱՆ ԱՆԻՆ

Վերջերս Երևանի պետական համալսարանի հրատարակչությունը լույս ընծայեց պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Թադևոս Հակոբյանի «Անի» աշխատության երկրորդ գիրքը: Ընթերցողների ուշադրությանն ենք ներկայացնում հեղինակի «Երկու խոսք»-ը:

«Աշխատության սույն գրքում բավական մանրամասնորեն և քննական լույսի տակ շարադրված են ոչ միայն կանգուն Անիի (1045 թվականից մինչև 14-րդ դարի վերջերն ընկած շրջանի) քաղաքական ելևէջներով հարուստ պատմությունը, սոցիալ-տնտեսական, մշակութային կյանքի, բարեկարգման, քաղաքաշինության, քաղաքի անկման և ամայացման հանգամանքներն ու պայմանները, այլև նրա հետագա շրջանի՝ արդեն հնավայրի վերածված երբեմնի հռչակված մայրաքաղաքի ճակատագրի կարևոր պահերի ու անցքերի ընդհանուր տեսությունը՝ հուշարձանների ու հնությունների վիճակը, ժամանակի ընթացքում դրանց մեծ մասի ոչնչացումը բնական տարերքի և մարդկանց կողմից, Կարսի մարզի հետ Անի հնավայրի միացումը Ռուսաստանին, հնագիտական երկարամյա ուսումնասիրություններն ու դրանց արդյունքները, հայ, ռուս և օտարազգի այցելուների դիտումները, հուշերը, կարծիքներն ու ենթադրությունները, Անիի հնադարանն ու նրա գործունեությունը և այլն:

Առանձնակի ուշադրություն է դարձված առ այսօր վիճելի համարվող մի շարք հարցերի՝ քաղաքի անկման, կործանման ու ամայացման ժամանակի և հանգամանքների, հասարակական ու սոցիալական երևույթների, ճարտարապետական ու մշակութային կապերի և փոխադարձ ազդեցությունների, արտագաղթների, Շադադյանների և Չաքարյանների տիրապետության ժամանակաշրջանի բնութագրման ու գնահատման և այլ խնդիրների վրա:

Գրքի զգալի մասը նվիրված է Անիի բուռն պարզացման, երկրորդ ժամանակաշրջանի՝ Չաքարյանների իշխանության շրջանի, հարցերի պատմագիտական համակողմանի լուսաբանմանը, որի համար գրավոր աղբյուրներից բացի փաստական հարուստ և հուսալի հիմք են ծառայել հնագիտական պեղումներով հայտնաբերված նյութական մշակույթի մնացորդները, տարբեր վիճակում մեզ հասած հուշարձաններն ու հնությունները:

Գրքին կցվում է քաղաքի ընդհանուր հատակագիծը, որի վրա նշանակված են հնագույն ժամանակներից մինչև քաղաքի կործանումն ու ամայացումն ընկած բոլոր դարերի՝ մեզ հայտնի, կարևոր հուշարձանները, կառույցները և հնությունները:

